

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.8196958>

Accepted: 19.06.2023

Halide Edip Adivar “Ateşten Gömlek” Kitap İncelemesi¹

Halide Edip Adivar “Fire Shirt” Book Review

Hayrettin SAVAŞ

Siirt Lisesi

savashayrettin74@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7216-0677>

Özet

Bu çalışmada, toplumsal tarihle iç içe olan ve önemli bir yorumlama fırsatı sunan "Ateşten Gömlek" romanı incelenmiştir. Roman, tarihsel ve hayali bir arka plana sahiptir ve adında da somutlaşan hayali göstergelerle yüklüdür. Çalışma, konuşma analizi yöntemini kullanarak romanda anlatılan karakterler ve onların hikâyeleri ve mücadeleleri aracılığıyla toplumun bedensellik mücadelesinin nasıl anlatıldığını ortaya koymaktadır.

"Ateşten Gömlek" başlığıyla işaretlenen bedensellik mücadelesi, mücadeleye dâhil olan kişilerin idealize edilişi ve mücadeleye karşı olanların ötekileştirilmesi, ikame ve eski biyografi arasındaki karşıtlığın taklitçi ve eylemler üzerinden nasıl somutlaştırıldığını açıklamaktadır. Vatan, insanların ulusal kimliğini oluşturan ve bağlılıklarını bayrağa güçlendiren kavramdır. Bu nedenle, gelecek nesillere Milli kimlik bilincini aşlamak için vatanını cesaretle ve inançla savunan bireyler büyük önem taşır. Bir topluluğa ulusal bir kimlik vermenin en yaygın yolu budur. Edebiyat da bu amaçla kullanılan en önemli araçlardan biridir. Köylü-kentli, memur-aydın, çocuk-yaşlı, kadın-erkek fark etmeksizin Kurtuluş savaşı için çabalayan insanlar, Milli mücadele sürecinde topluma milliyet getiren bireylerdir.

Halide Edip Adivar, mücadele eden cesur ve sadık bir Türk kadınıdır. Adivar'ın "Ateşten Gömlek" adlı romanı, Türk ruhunu yeniden canlandırmaktadır. Türk edebiyatı için milli kimliğin oluşmasında ve güçlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Adivar, öğrenimi sırasında savaşın tüm acılarını cephede yaşamış biridir. "Ateşten Gömlek" gibi Milli Mücadele romanları yazarak ulusal kimliğin inşası bağlamında öncü bir rol üstlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halide Edib Adivar, Ateşten Gömlek, Millî Mücadele, Roman, İnceleme.

Abstract

In this study, the novel "Ateşten Gömlek" (Shirt of Flame) is examined, which is intertwined with social history and offers a significant opportunity for interpretation. The novel has a historical and

¹ "Halide Edip Adivar “Ateşten Gömlek” Kitap İncelemesi” isimli tezden üretilmiştir.

imaginary backdrop and is loaded with symbolic elements that materialize in its title. Through the analysis of discourse, the study reveals how the struggle for embodiment in society is portrayed through the characters, their stories, and their struggles in the novel.

The embodiment struggle marked with the title "Ateşten Gömlek" explains the idealization of those involved in the struggle and the marginalization of those against it, as well as how the contradiction between substitution and old biography is concretized through imitation and actions. Homeland is a concept that constitutes people's national identity and strengthens their allegiance to the flag. Therefore, individuals who bravely and faithfully defend their homeland play a crucial role in instilling national identity consciousness in future generations. This is the most common way to give a community a national identity, and literature is one of the most important tools used for this purpose. Regardless of being rural or urban, civil servant or intellectual, child or elderly, female or male, those who strive for the War of Independence are the individuals who bring national spirit to society during the National Struggle.

Halide Edip Adıvar is a brave and loyal Turkish woman who fought in the struggle. Adıvar's novel "Ateşten Gömlek" revives the Turkish spirit and plays a significant role in the formation and strengthening of national identity in Turkish literature. Adıvar, who experienced all the pains of war on the front lines during her education, took a pioneering role in the construction of national identity by writing National Struggle novels like "Ateşten Gömlek".

Keywords: Halide Edib Adıvar, The Shirt of Flame, National Struggle, Novel, Review.

GİRİŞ

Halide Edib'in Hayatı

Halide Edib, Türk edebiyatının en önemli yazarlarından biridir. İstanbul halkını işgale karşı harekete geçirmek için yaptığı konuşmalarla da ünlenmiştir. Kurtuluş mücadelesinde asker olmamasına rağmen görev yapmış gösterdiği çaba ile rütbe alarak savaş kahramanı sayılmıştır. Ayrıca, Anadolu Ajansı'nın kurulmasına yardımcı olmuş ve muhabirlikle de uğraşmıştır.

Halide Edib, II. Meşrutiyet ilan edilmesiyle birlikte yazarlık kariyerine başlamış ve Türk edebiyatının en verimli yazarlarından biri olmuştur. Halide Edib'in "Sinekli Bakkal" adlı romanı en meşhur yapıtlarından biridir. Eserlerinde kadının eğitimi ve toplumdaki statüsüne özellikle vurgu yapmış, kadın haklarını savunmuştur. Üretimleri beyaz perde ve dizilerine de adapte edilmiştir. Kendisi aynı zamanda yurt dışında da tanınan bir yazar olmuştur. 1926 yılından itibaren yaklaşık 15 yıl yurtdışında yaşamış, verdiği konferanslar ve İngilizce olarak kaleme aldığı eserleri sayesinde dış ülkelerde en çok tanınan Türk yazarı olmuştur. Halide Edib, İstanbul Üniversitesi'nde edebiyat profesörü olarak görev yapmış ve aynı zamanda İngiliz Filoloji Kürsüsü Başkanlığı yapmış bir akademisyen olarak tanınmaktadır. Kendisi aynı zamanda siyasete de atılmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde milletvekilliği yapmıştır. Ayrıca, TBMM hükümetinde sağlık bakanı olan Adnan Adıvar'ın eşi olarak da bilinir (Berktaş, 1993).

Halide Edib'in yaşamı ve eserlerinde, birçok kültürel ve felsefi etkiye maruz kaldığı ve bu etkilerin eserlerine yansıdığı görülmektedir. Özellikle Doğu-Batı, eski-yeni, halk kültürü-yüksek kültür, mistik-pozitivist gibi konular Halide Edib'in eserlerinde sıkça işlenen temalar arasında yer almaktadır. Edebiyat tercihleri de bu etkilere bağlı olarak şekillenmiştir (İleri, 2003). Halide Edib'in eserlerinde kadın da önemli bir konudur ve yazarın kendi yaşantısı da bu konuyu desteklemiştir.

O, birçok farklı meslekte ve toplumsal rolde yer almıştır. Halide Edib, Türk edebiyatının önemli yazarlarından biridir. Halk kültürüne yakınlığıyla bilinen Edib, yüksek kültür yerine halk kültürüne önem vererek, sosyal değerlerin korunmasını savunmuştur. Din, Edib'in eserlerinde sıkça işlediği bir konudur. Ona göre din, fert ve İlahi kudret arasında bir iletişim aracıdır ve sosyal nizam üzerinde fevkalade etkisi vardır. Edib'in büyükannesi üzerindeki Mevlevilik etkisi ve Sultantepe'deki Özbekler Tekkesi ile olan ilişkileri, eserlerinde tasavvufa yakın bir zihinsel boyut katmıştır. Roman ve hikâyelerinde, güzel sanatlara yer veren Edib, müzik alanında yüksek bir ifade gücüne sahiptir. (Türk, 2018:304).

Halide Edib'in Eserlerinden Bazıları:

- Ateşten Gömlek (1923)
- Handan (1922)
- Çıkmaz Sokak (1924)
- Vurun Kahpeye (1923)
- Zeyno'nun Oğlu (1928)
- Sinekli Bakkal (1936)
- Ateşten Gömlek: İşgal (1950)
- Maske ve Ruh (1945)
- Harap Mabetler (1911)
- Mor Salkımlı Ev (1963)
- Akile Hanım Sokağı (1958)
- Yeni Turan (1912)

Türklerin hayatını derinden etkileyen ve kaderini değiştiren Kurtuluş Savaşı, milletin engin çabaları ve fedakârlıklarıyla gerçekleştirilen bir Millî Mücadele olarak tarihe geçmiştir. Bu önemli vakada insanlarımız zor bir mücadele vermiştir. Millî Mücadele'nin sonuçlanmasıyla birlikte Cumhuriyet ilan edilmiş ve Türk milleti, sosyal, siyasal ve kültürel açıdan büyük bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreçte olan gelişmeler ve Mücadele sürecinde yaşanan hadiseler, edebiyat eserlerinde de yansımalarını göstermeye başlamıştır. İnsanların doğası gereği sosyal bir varlık olduğunu, bundan dolayı toplumun temel taşı olan aileyi önce kurduğunu, kurulan bu ailenin can ve mal güvenliğini toplumdaki diğer bireylere karşı savunmasını sağlamak için diğer bireylerle beraber toplum sözleşmesini imzaladıklarını, insanlar arasındaki uyuşmazlıkları çözmesi için ortak akıl ürünü olabilecek, insanlar arasında adaleti tesis edebilecek adil yöneticilerin olmaları gerektiğini, yönetimdeki iktidarların yönetimlerindeki halkı yönetirken yasama, yürütme ve yargının bağımsız olması gerektiğini, yani kuvvetler ayrılığı ilkesini dikkate almaları gerektiğini söylemektedir. Millî kimlik, bir milletin ortak değer yargılarının tamamını kapsayarak milletin var olma mücadelesine destek verirken, kökenini milletinden alır. Milli bilincinin oluşması için bir kimliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Millî kimlik, sosyal düzlemde en üst kimlik olarak kabul edilir. Millî kimlik, insanların doğuştan sahip olduğu ve sonradan seçilemeyen bir kimliktir, benzer şekilde cinsiyet gibi tabii bir şekilde gelir. İstek ve tercihlerimize bağlı olarak başka bir ülkenin vatandaşı olabiliriz, ancak bu vatandaşlık kimliği, millî kimlikten ayrılır. Dolayısıyla, insanlar doğuştan belli bir millete mensup olarak dünyaya gelirler. Bir Türk ana babadan doğan biri Türk, bir Arap ana babadan doğan biri ise Arap olarak kabul edilir. Ana babamızın milletine mensup olduğumuz gerçeği, millî kimliği oluşturan ilk unsur olarak kabul edilir. Elbette bazı karışıklıklar

olabilir, ancak sonuç olarak bizi doğuran ana babamız belli bir millete aittir. Dünya koşullarının değişmesiyle birlikte, bireylerin kendi devletleri ve toplumları içinde rahat ve huzurlu bir yaşam sürdürebilmeleri için kimlik arayışına düşmeleri engellenmelidir. Bu amaçla devlet yönetimi ve geleneksel toplum yapısı, bilinçlendirme politikaları izlenmelidir. Bu politikalar, tarihi ve siyasi koşulların uygun olmadığı durumlarda bazen siyasi hukuk, bazen ideoloji ve ideolojik aygıtlar kullanılarak gerçekleştirilir. Genellikle ise bu unsurlar bir arada kullanılarak kimlik bilincinin oluşturulması sağlanır. Bu sayede "biz" ile "ötekiler" arasındaki ayrım daha da belirginleştirilir ve bireyler daha muhafazakâr bir yapıya bürünerek millî kimliğin inşası gerçekleştirilir. Millî kimlik bilincinden yoksun bir toplum, sadece bir "topluluk" olarak kalırken, bu bilince sahip olanlar "millet" olma niteliğini kazanmışlardır. Bu şekilde bireylerin vatanlarına ve bayrağa olan sevgi, saygı ve bağlılıkları güçlenmiş olur. Millî Mücadele Dönemi yazarlarından biri olan Halide Edib Adıvar, sadece yazmakla kalmayıp savaşa da onbaşı rütbesiyle katılan ve Türk edebiyatında Kurtuluş Savaşı hakkında ilk romanı yazan önemli bir isimdir. Halide Edib, Türk milletinin başından geçen olaylara bizzat tanıklık ederek gerçeklere dayanan bir Millî Mücadele/Kurtuluş Savaşı romanı yazmıştır. Ateşten Gömlek adlı romanı, 1922 yılında İkdam Gazetesi'nde yayımlanmaya başlamıştır ve Halide Edib, romanın başına "Yakup Kadri Bey'e Açık Mektup" başlıklı bir sunuş yazısı eklemiştir. Romanın adı olan "Ateşten Gömlek" aslında Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na aittir. Yakup Kadri, bir roman yazacağını Halide Edib'e söylemiş ve bu ismi beğenen Halide Edib, romanın başına eklediği açık mektupta Yakup Kadri'den ismi önceden kullanması nedeniyle affını talep etmiştir. Halide Edib Adıvar, Ateşten Gömlek ve Vurun Kahpeye gibi romanları, Dağa Çıkan Kurt ve İzmir'den Bursa'ya gibi hikâyeye ve raporlarıyla Millî Mücadele'ye toplumsal, siyasi, edebiyat ve kültür açısından destek olan önemli bir kadın yazardır. (Karakuş, 2007: 91) Ateşten Gömlek romanı, Türk milletinin Kurtuluş Savaşı'nda verdiği mücadeleyi gerçekçi bir şekilde anlatan ve o dönemdeki zorlu süreci yansıtan bir eserdir. Halide Edib, çağının öncülerinden biri olarak değerlendirilmekte ve yazdıklarıyla başka rol modeller yaratmaktadır. Çelebi (2005) 'ye göre Halide Edib, bir Türk milliyetçisidir ve millî değerleri içeren bir toplum ve devletin oluşmasını hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda tarihsel bir yaklaşım benimsemektedir ve Osmanlı geçmişleriyle günümüz arasında duygusal bir bağ kurmayı amaçlamaktadır. Ona göre, bu bağlantı efsanevi olmayan, somut ve tarihsel gerçekliklere dayanan bir perspektifle gerçekleşmelidir.

Bir Varoluş Mücadelesi "Ateşten Gömlek"

Peyami'nin hayatı, Ayşe ile olan evlilik kararının geri çevrilmesiyle farklı bir yöne doğru ilerler. Ayşe'nin Peyami'nin Almanya'ya gitmesini hakaret olarak algılaması ve başka bir akraba olan Mukbil Bey ile evlenme kararı alması, Peyami'yi derin bir hayal kırıklığına uğratar. Bu olay, Peyami'nin millî bilincinin uyanmasına katkıda bulunur. Peyami'nin annesi Salime Hanım ve çevresi ise İngiliz sempatizanı olarak bilinir. Onlar, İngiltere'ye bağlı olmanın bir kurtuluş olduğunu görmektedirler. Peyami ise duyduğu düşüncelere maruz kalarak onların etkisi altında büyür ve aynı görüşleri benimser. Evde ara sıra kalan asker olan akraba Cemal Bey ise tam bir cumhuriyetçidir ve Peyami ile yakın dost olurlar. İki zaman geçirdikçe, Cemal Bey'in etkisiyle Peyami'de değişimler başlar. Özellikle askerlerin sürekli bulunduğu kahvede durması ve onları sürekli dinlemesi, Peyami'nin bakış açısının değişmesine ve millî bilinçle uyanmasına yol açar. Bu süreçte bir subay olan İhsan ile tanışır ve İhsan ile sıkı bir arkadaşlık kurarlar.

Cemal Bey ile İhsan arasında bazı anlaşmazlıklar olsa da, Peyami'nin dostlukları sayesinde birlikte zaman geçirmeye devam ederler. Yunan işgalinin duyulmasıyla birlikte ülke genelinde büyük bir infial yaşanır. İzmir'in işgali sırasında yaşanan vahşet, Yunan askerinin acımasızca masum insanları öldürmesiyle doruğa ulaşır (Arslan, 2006:105).

Ayşe, bu korkunç olayda eşini ve oğlunu kaybederken, kolundan da yaralanır. Ayşe, İstanbul'a yabancı bir ailenin desteği ile gelir ve Salime hanımın evine sığınmaya karar verir. Peyami ve Cemal Bey, Ayşe'yi karşılamak üzere iskeleye giderken tesadüfen İhsan ile karşılaşır ve birlikte Ayşe'yi eve getirirler. İhsan, Ayşe'yi görür görmez kara sevdaya tutulur.

Ülkede ki işgallerin başlamasıyla halk büyük bir tepki gösterir. Bu tepkiyi göstermek için çeşitli mitingler düzenlenir, Bunlardan Sultan Ahmet mitingi en çok ses getirendir. Üçü de, bu önemli mitinge katılırlar. Mitingin coşkulu atmosferi, Ayşe'nin duygusal bir şekilde etkilenmesine ve gözyaşlarına neden olur. Peyami, Ayşe'nin ağladığını fark eder ve giderek ona karşı duygusal bir yakınlık hissetmeye başlar. İşgalin gerçek yüzünü gözlemleyen Peyami'nin, işgale karşı bakış açısı değişmektedir. Ayşe'nin cesaretli ve kararlı duruşu, diğer köylüler arasında da cesaret ve umut aşılar. İşgale karşı direnişin bir parçası haline gelir ve diğerlerini de harekete geçirir. Ayşe'nin varlığı, işgale karşı direnişin sembolü haline gelir ve diğer köylülerin de mücadeleye katılmasını teşvik eder. Ayşe'nin söylediği sözler ve gösterdiği cesaret, işgal güçlerine karşı birlik ve beraberlik duygusu oluşturur. Ayşe'nin varlığı, direnişin önemini ve gerekliliğini vurgular ve insanlara umut verir. Ayşe'nin varlığı, işgale karşı mücadeleyi sadece duygusal bir çekim değil, aynı zamanda bir misyon olarak benimsemesini sağlar. Ayşe'nin cesareti ve kararlılığı, diğerleri için bir ilham kaynağı olur ve işgal güçlerine karşı direnişin simgesi haline gelir.

Salime Hanım, ev sahibesi olarak Ayşe'yi artık bir tehlike olarak görmeye başlar. Kısa bir süre sonra Ayşe, evden ayrılır ve Gedikpaşa'da iki odalı bir ev kiralarak yaşamaya başlar. İzmir'den biriktirdiği parayı, Anadolu'ya kaçan subaylara yardım etmek için harcar ve yalnız bir hayat sürmeye başlar. Gelirini çocuklara ders vererek ve oya yaparak sağlamaktadır.

Bu dönemde İstanbul, İngilizler tarafından işgal edilir ve başkent adeta bir kan gölüne dönüşür. İngilizler, kendilerine karşı olduğunu düşündükleri herkesi sürgün etmektedir. Cemal ve İhsan, milli mücadeleye yardım etmek amacıyla Anadolu'ya geçerler. Peyami ise tifo hastalığına yakalanır ve bir süre Ayşe ile iletişim kuramaz. Peyami'nin hastalığından kurtulduktan sonra Ayşe ve Peyami, bir kağıyla Anadolu'ya doğru yola çıkarlar. İşgal güçlerinden saklanmak için köylü kıyafeti giyerler ve dağlık, dolambaçlı yolları kullanırlar. Ayşe ve Peyami, yolun sonunda Kandıra'nın bir köyünde İhsan ile buluşurlar. Buluştuktan sonra Milli mücadeleye destek vermek amacıyla Kuvva-yi Milliye güçlerine katılırlar.

İlk savaşlar, Halife ordusuyla Adapazarı çevresinde gerçekleşir. Milli mücadeleye karşı çıkan halk bastırılır. Anadolu'nun çeşitli bölgelerindeki çeteler arasında çatışmalar yaşanırken, bazıları İstanbul'u desteklerken diğerleri Kuvva-yi Milliye güçlerinin yanında yer almayı tercih eder. Bu mücadeleler sırasında kahramanlar arasına Mehmet Çavuş katılır. Ayşe ise hemşirelik yaparak Milli mücadeleye yardımcı olmaya çalışır. Peyami, Ayşe'nin takdirini ve beğenisini kazanmak için milli mücadeleye dâhil olmayı planlar ve bu amaçla Mehmet Çavuş'tan silah dersleri almaya başlar.

Eskişehir'deki bir köyde, Kezban adında bir kadınla tanışır. Kezban'ın tüm ailesi ve tanıdıkları Yunan askerleri tarafından katledilmiştir. Kezban, İhsan'a âşık olur ve onların yanından kalmak

ister. Kezban, İhsan'ı Ayşe'ye kıskanır ve hemşirelik yapabileceğini iddia ederek tartışma çıkarır. Ayşe bu tartışmayı çözer ve durumu sakinleştirir.

Diğer yandan, Mehmet Çavuş Kezban'a ilgi duymaktadır ve onunla evlenmek istemektedir. Bunun için Peyami'ye saldırıp Kezbanı zorla götürür ve bir süre kaybolur. Mehmet Çavuş karşı tarafın yanına geçerken, İhsan ve Peyami ise Konya'da isyan edenleri bastırmak için görevlendirilir.

Fakat Çavuş olan Mehmet karakteri ahaliye yalanlar söyleyip İhsan ve emrindekilere pusu kurar. İhsan, Mehmet Çavuş tarafından yakalanır ancak Kezban'ın yardımıyla kurtulur. Kezban köyden kaçarak İhsan'ın arkadaşlarına haber verir. Bu sayede İhsan kurtulurken, Mehmet Çavuş idam edilir. Ama Kezban'ı bir daha kimse ulaşamaz ve kıyafetleri dere kenarında bulunur.

Bir zaman sonra karakterlerin yolu ayrılır. Ayşe karakteri, başka bir şehirde hemşireliğe devam ederken, İhsan alay kumandanı olarak Milli mücadele zaferi için çabalar. Peyami ise devlet göreviyle tercüman olarak Ankara'da görevlendirilir ve çabalayarak İhsan karakterinin emrindeki birliğe katılır. Bir akşam İhsan, Peyami'ye içindeki sevgi dalgasından bahseder. İhsan, savaş meydanında ağır bir yara alır ve ciddi şekilde kan kaybeder. Hastanelerde yer olmadığı için İhsan bir otel odasına taşınır. Her sabah Ayşe, İhsan'ın yanına gelerek yarasını kontrol eder ve çarşaflarını değiştirir.

Bir akşam, sohbet ederken İzmir meselesi gündeme gelir. İhsan, Ayşe'ye İzmir'e ilk giren olması durumunda evlenme teklifi yapar. Fakat Ayşe sessizce mantosunu alır ve hiçbir şey söylemeden odadan ayrılır. İhsan, Ayşe ile görüşmemekten dolayı çaresizlik içinde vücudunda ki tüm yaraları açıp intihara teşebbüs eder. Bu yüzden Ayşe, mecburi geri döner. İhsan Ankara'ya giderken ailesinin zorlamasıyla amca kızıyla evlendirmek için uğraşırlar. Evlilik teklifini reddeden İhsan, trene binerken amca kızına veda etmek için onu öper. Amca kızını öperken olaya şahit olan Ayşe, her şeyi bırakıp ve sadece hayalini gerçekleştirmek için çabalamaya başlar. Sakarya savaşı sırasında İhsan karakteri makineli silahtan çıkan kurşunla yaralanır. Yarası ağır olan İhsan Peyami'nin kollarında can verir. Bu savaşta Ayşe de ölür.

Kumandanın şehadet haberi Ayşe'ye geldiğinde, derin bir üzüntüyle karşılar ve hemen ön cepheye doğru koşar. Ancak, kaderin acı bir oyunuyla yere düşen bir top mermisiyle hayatını kaybeder. Bu haber, yoldaşları arasında derin bir üzüntü yaratır. Peyami, Ayşe'nin fedakârlığını ve cesaretini takdir eder ve onunla İhsan'ı Gökçepinar'da yan yana defnederek anısını yaşatır. Sonrasında ise, İzmir'e ilk giren kişi olma planı yapar. Amacı, Ayşe'nin gönlünü hiç kimseye vermediğine inanarak İzmir'e ilk giren kişiyi seveceğini düşünmesidir. Bu şekilde, Ayşe'nin hatırasını yaşatmak ve ona olan sevgisini ifade etmek istemektedir.

Peyami karakteri Ayşe'nin sevgisini kazanmak için cepheye geri döner. Cepheye bir top mermisinin isabeti sonucu her iki bacağını kaybeder. Bu durumda, Peyami'nin Ayşe'ye duygularını anlatabilmesi ve sevgisini kazanabilmesi mümkün olmayacaktır. Ateşten Gömlek romanında, Peyami'nin tuttuğu notlarla hikâye anlatılmaktadır. Romanın son kısmında yer alan bir notta, Peyami karakterinin başına isabet eden bir kurşunla yaralandığı ve bu kurşunun ameliyatla çıkarılmaya çalışıldığı sırasında vefat ettiği belirtilir.

Romanın sonunda ise iki doktor arasında bir diyalog yer alır. Doktorlar, Peyami karakterinin defterinde geçen isimleri incelerler ancak İhsan ve Ayşe karakterleri hakkında bilgiye ulaşamazlar. Hastanedekilere göre, kafasına mermi isabet eden Peyami karakteri, bu olayları kafasında

canlandırıp ifade etmiş olabilir. Çelişki romanın sonunda bir belirsizlik ve yorumlama alanı bırakmaktadır (Uçar, 2008).

1. MİLLÎ BENLİK SAĞLAMA SÜRECİNDE “ATEŞTEN GÖMLEK

Millî Mücadele dönemi, birçok yöne ayrılmış bir direniş hareketidir ve bu süreçte Türk milleti hem cephe içinde farklı düşmanlara karşı savaşmış, hem de içerideki hain kurumlar ve kişiliklerle mücadele etmiştir. İstanbul Hükümeti ve destekçileri ise Millî Mücadele'yi zaman zaman zorlaştırmışlardır. "Ateşten Gömlek" eseri, insanlarımıza büyük bir gayret, dini inanç ve çalışma azmiyle, kötü şartlar ve insanlara bakmadan koca devletlere karşı kazandığı büyük zaferin sembolüdür. Roman, Türk milletinin içinde efsane olmuş zaferini ileride ki kuşaklara aktarmak ve onlarda millî kimlik bilinci oluşturmak açısından Türk edebiyatı için önemli dönüm noktasıdır. Bu sayede genç nesiller, atalarının başarılarını okuyarak ilham alacak ve gelecekte "Ateşten Gömlek"i gururla sırtlarına geçirerek vatanlarını savunacaklardır (Kaya, 2009:107).

1.1 VATANIN TEMSİLİ OLARAK KADIN

Romandaki yön gösteren karakter olan Ayşe karakteri, Yunan devletinin İzmir'e gelip işgal etmesi ve ele geçirmesiyle ailesi yok olmuş ve bu olayın ardından vatanın kurtuluşuna adanmış, idealleri ve milliyetçi bir duruşu olan bir kadın olarak betimlenir. Ayşe karakteri, romanın başlangıcından itibaren karşılaştığı tüm zorluklara, olumsuzluklara ve zıt güçlere rağmen sert ve dimdik bir duruş sergiler ve ciddi ve net söylemleriyle vatanın temsilcisi haline gelir. Romanın başında Peyami karakterine göre Ayşe şu şekilde anlatılır:

“Duygu dolu bir ifadeyle, karşımdaki kişinin yüzünün derinliklerinde hiçbir iz olmadığını fark ettim. Bu yüz o kadar gizemli ve derindi ki... İnce kaşları altında siyah kirpikleri ve biraz uzun burunuyla dikkatimi çekiyordu. (...) Büyük, şekilli ve kırmızı dudakları arasında ise sedef gibi beyaz ve güçlü dişleri vardı, neredeyse sonsuz bir kudrete ve zenginliğe sahipti.” (Edib, 1923).

Romanda ki Ayşe karakteri diğer kadın karakterlerden farklı özellikler sergilemektedir. Ayşe, yalnızca gündelik işleriyle meşgul olan ve bebek bakmak gibi tek bir görevi olan tipik Türk kadınından değildir. Tam tersine, vatanın zor durumunu tüm varlığıyla benimseyen ve vatanın kurtuluşu, milletin özgürlüğü için şartsız bir şekilde ölüme giden bilinçli Türk kadınıdır. İzmirli vatansever olarak Ayşe, Salime Hanım ve İngiliz muhabiri Mister Cook gibi karşı güçlere karşı sergilediği tavır, idealize edilmiş bir Türk kadını olduğunu göstermektedir.

Bu kişilerin Türk milletini küçümseyen ve aşağılayan sözlerine karşı Ayşe'nin gösterdiği tutum, bu idealize edilmiş Türk kadınının bir göstergesidir (Çelik 2011).

Peyami, Ahmet Rıfki ve özellikle İhsan gibi karakterler, Ayşe'ye karşı büyük bir hayranlık besleyen ve onu ulvi bir kadın olarak gören kişilerdir. Bu hayranlık romanda başından sonuna kadar artarak devam eder. Bu isimler, Ayşe'ye olan hayranlıkları nedeniyle Millî Mücadele'ye katılırlar ve Kurtuluş Savaşı'nda vatanın bekası için tehlikelere göğüs gererler. Bu şekilde, yönlendirici bir konumda olan Ayşe, romandaki diğer kahramanlar için itici bir güç niteliğindedir.

Ayşe karakteri, Milli zafer için İzmir'in düşman elinden kurtarılması büyük bir anlam taşıdığı için Halide Edip tarafından kişiselleştirilmiştir. Ayşe, vatanın ve memleketin sembolü olarak tüm benliğiyle var olan bir karakterdir. Romanın anlatıcısı olan ve Ayşe karakterine sevdalı olan

Peyami, onu her gördüğünde içinden "İzmir geliyor" diye hisseder. Ayşe karakterinin gözleri de romanda İzmir'e, yani Anadolu'ya (vatana) benzetilir.

Halide Edib, Sultanahmet mitingi'ne bizzat katıldığı için romanda da yer verilmiştir. Bu şekilde, yazar, Ayşe ile kendisi arasında bir benzerlik oluşturmaya çalışmıştır. Sultanahmet Mitingi, Millî Mücadele süreci içerisinde katkı sağlamış ve Anadolu halkının kendine gelmesine vesile olmuştur.

Ayşe, idealize edilmiş bir kahraman olarak, İzmir için tüm parasını harcadığı için hayatının büyük bir kısmını ders vermek ve dantel yapmak gibi işlerle geçirmektedir. Ayrıca, haftada üç ya da dört gün ders verirken, dinlenmek ve eğlenmek için İzmir göçmenlerinin çocuklarına çorap örmektedir.

Ayşe, dönemin özleşmiş temsili kadınlarından farklı olarak sadece ev işleri ile uğraşmaz, hayatın içinde olgunlaşır ve dönemin taleplerine cevap verebilmek için çabalar. Ata binmesini öğrenir, silah kullanmasını öğrenir, askerlerle birlikte aynı çatıda büyür ve erkeklerin kıyafetlerini giyer. Yazar, Ayşe'yi sadece erkeğin yanında veya arkasında değil, kendi mücadele alanında kadın olarak da görmek ister. Ayşe, hemşire, öğretmen veya gazeteci gibi rollerde yer alarak kadın olarak hayata katılır ve katkıda bulunur.

Romanda içerisinde yazar tarafından çizilen bir diğer betimlenmiş kadın karakter, babası İngilizler askerleri yüzünden şehit olan bir asker kızı olan Kezban'dır. Kezban, diğer roman kahramanları gibi, kendilerini idealize ettikleri kişilere duydukları hisler ve hayranlıklar nedeniyle Millî Mücadele'ye dâhil olmak istemektedir. Kezban karakterinin İhsan'a eşlik etmesi için adeta yalvardığı ve onunla birlikte savaşmak istediği romanda görülmektedir.

Yazar, Ayşe'yi memleketle özdeşleştirirken aynı şekilde "Bu Anadolu'nun aynasıdır." ifadesiyle de Kezban ile Anadolu arasında bir köprü kurar. Kezban, Ayşe gibi vatanın temsilcisi olarak görülür. Gözlerinde yanıp tutuşan ateşle, Kezban'ın bir devrimci gibi savaşabileceği fikrine ikna olan Peyami, onun İhsan'ın güçleri arasında kendine bir yer edinmek istemesi ve "gâvurlarla" mücadele etmek istemesi üzerinden Ayşe ile Kezban arasında bir benzerlik kurar. Bu benzerlik, Kezban'ın vatan sevgisi ve mücadelecisi ruhunu vurgulayarak, Anadolu'nun güçlü ve direngen karakterini yansıtmaktadır.

1.2 YENİ VE MODERN BİR İNSAN TİPİ

İhsan, "Ateşten Gömlek" romanında önemli bir karakter olarak karşımıza çıkar. O, yeni Osmanlı/Türk gençliğinin temsilcisi olarak betimlenir. İhsan'ın karakteri, cesur, vatansever ve ideallerine bağlı bir Türk askeri olarak yüceltilmiştir. Ayşe gibi vatanın kurtuluşu için canını ortaya koymaya hazır bir kişiliktir. Millî Mücadele'nin ön saflarında yer alarak vatani için mücadele eder. Ayşe'nin etrafında toplanan diğer karakterlerle birlikte İhsan da Ayşe'ye hayranlık duyar ve onun etkisiyle vatanseverlik ruhuyla hareket eder. İhsan'ın mizacı ve yaratılışı, genç bir Türk erkeğini temsil etmektedir. Roman boyunca vatanseverlik, bağımsızlık ve özgürlük gibi kavramlar etrafında şekillenen idealleri, İhsan'ın karakterinde somutlaşır. Bu sayede İhsan, okuyucuya millî bilincin önemini ve genç neslin vatan sevgisiyle hareket etmesinin değerini aktarır (Yıldız, 2009:117).

Yazar, İhsan'ı Ayşe gibi idealize ederek onu vatanseverlik ve askerlik gibi kahramanlık değerleriyle donatarak romandaki temaları güçlendirir. İhsan, genç Türk erkeklerinin vatanlarına olan bağlılığını ve mücadele ruhunu temsil ederken, aynı zamanda okuyucuya millî değerlerin korunması ve savunulması gerekliliğini hatırlatır. İhsan'ın Ayşe ile birlikte vatan için mücadele etmesi, romanın ana teması olan Millî Mücadele'nin önemini vurgular. İkisi birlikte vatanseverlik

ve özgürlük idealleri uğruna tehlikelerle dolu bir yolculuğa çıkarlar. Bu durum, okuyucuya Türk milletinin birlik ve beraberlik içinde vatani için mücadele etmesi gerektiği mesajını verir.

İhsan, "Ateşten Gömlek" romanında Batı'yı kendi öz değerlerini kaybetmeden benimsemeyi savunan bir karakterdir. İleri görüşlü ve yeni düşüncelere açık bir aydın olarak tasvir edilen İhsan, çağın şartlarına uygun bir bakış açısına sahiptir. Düşman ülkelerin kendi topraklarına sahip olduğu gibi, Türk milletinin de bütünleşik bir bakış açısıyla bir arada olması gerektiğine inanır. Ona göre, aydınlar ile köylüler arasında ayırım yapmadan Türk milletinin tamamını benimsemeli ve birlikte hareket etmelidir. İhsan, bu düşüncesiyle toplumun tüm kesimlerinin değerli olduğunu vurgular ve birlik ruhunu güçlendirmeyi amaçlar.

İhsan'ın benimsediği bu görüş, Batı'nın ilerlemelerini ve gelişmelerini takip etme gerekliliğini vurgularken, aynı zamanda Türk değerlerine bağlı kalmayı da önemser. İhsan, Batı'yı sadece taklit etmek ya da kendi değerlerimizden vazgeçmek olarak görmemekte, aksine Batı'dan faydalanarak kendi değerlerimizi güçlendirebileceğimizi düşünmektedir.

İhsan'ın düşünceleri, romanın çağdaşlaşma ve modernleşme temasıyla uyumlu bir şekilde ilerici bir aydın tipini yansıtır. İhsan, çağın gerekliliklerini göz önünde bulundurarak ileri görüşlü düşüncelerine sahip bir karakterdir. Kendi öz değerlerimizi korurken, Batı'dan gelen ilerlemeleri benimseme fikriyle, karakter roman içinde bir denge kurar. Romanın temel çatışmalarından biri olan Batı ile Doğu arasındaki dengeyi arama çabasını yansıtır. İhsan, toplumu birleştirmek ve ilerletmek için kendi köklerimizden unutmadan Batı'nın getirdiği yenilikleri benimseme gerekliliğine inanır. Fakat tüm insanlarda da olduğu gibi İhsan karakterinde bir zaafı vardır. O zaaf ta sevdiği kız olan Ayşe'dir. Ayşe, Yunan mezalimi sırasında yaşadıkları ve İngiliz gazeteci Cook'a karşı gösterdiği cesur ve haklı tavırlarla sembolleşmiştir. Ayşe, vatan ve milletle özdeşleştirilmiş bir karakterdir. İhsan, Ayşe'ye evlenme teklif eder ancak Ayşe, İzmir'in düşman işgalinden kurtarıldığı zaman evlenebileceklerini söyler. Bu cevap, İhsan karakterinin Millî Mücadele de yer alması ve Anadolu için savaşıma yönlendiren en büyük etken olur. Neredeyse roman bitimine yakın, İhsan'ın İzmir'e mi yoksa sevdiği Ayşe karakterine mi gittiğini tam olarak anlamamız olanaksızdır. Ayşe, İhsan için bir motivasyon kaynağıdır ve ona vatanseverlik duygularını alevlendirir. İhsan'ın Ayşe'ye duyduğu sevgi ve bağlılık, onu daha fazla sorumluluk almak ve vatan mücadelesinde ön saflarda yer almak konusunda cesaretlendirir. Ayşe, İhsan'ın vatanseverliğini ve fedakârlığını güçlendirirken, İhsan da Ayşe'nin varlığıyla daha da güçlenir ve ileriye doğru ilerler. İhsan'ın Ayşe'ye duyduğu aşk ve vatanseverlik duygusu arasındaki bağ, romanın temel çatışmalarından birini oluşturur.

İhsan'ın kişisel hedefleri ve vatanseverlik arasında bir denge kurmaya çalışırken, Ayşe'nin sembolik önemi ve İhsan'ın duygusal bağları, romanın ilerleyişini etkileyen önemli bir faktördür. "Ateşten Gömlek" romanında İhsan'ın Ayşe'ye olan sevgisi ve ona duyduğu hayranlık, onun milli mücadeleye katılma motivasyonunu artırırken, Ayşe de İhsan'ın fedakârlığını ve vatanseverliğini destekleyen bir figür olarak ön plana çıkar. Bu ilişki, karakterlerin gelişimine ve romanın temalarına derinlik katar (Edib, 1923).

İhsan'ın İzmir'e ulaşma arzusu ve Ayşe'ye kavuşma hedefi, onun kendini sürekli çalışmaya adanmış bir şekilde hareket etmesine yol açar. İhsan, adeta "Teneke Asker" masalındaki gibi, sevdiği kadın için İzmir'e doğru ateşin tam ortasına atılmış bir figürdür. Romanın sonunda, İhsan kayalık bir tepe üstünde vurulur ve Peyami karakterinin söylemleriyle "kendine kollarını açan ve koşan siyah

kardeş kütlenin kucağına dibinden kopmuş bir ağaç gibi devriliyor." İhsan karakteri, ondan önce şehadete eren Ayşe ile yan yana yatarken roman sona erer. Bu betimleme, İhsan'ın fedakârlığını ve vatanseverliğini vurgulamaktadır. O, Ayşe'ye olan sevgisi ve vatanına olan bağlılığı uğruna kendi hayatını feda etmekten çekinmemiştir. İhsan'ın ölümü, romanın duygusal bir doruk noktasıdır ve okuyucuya kahramanlık ve fedakârlık temasını güçlü bir şekilde iletmektedir. İhsan'ın Ayşe ile yan yana yatması, onların vatan için verdiği mücadelenin sonunda birleştiğini ve bu birlikteliğin ölümsüzleştiğini ifade etmektedir. Romanın bu şekilde son bulması, İhsan'ın vatanseverlik ideallerini tam anlamıyla gerçekleştirdiğini ve özgürlük için verdiği mücadelesinin anlamını vurgulamaktadır. Bu şekilde, İhsan "Ateşten Gömlek" romanında yeni ve modern insan tipinin temsilcisi olarak karşımıza çıkar. O, geleneksel değerleri sorgulayan, çağın gereksinimlerine uyum sağlayan ve duygusal bağlarını vatanseverlikle birleştirebilen bir karakterdir.

1.3 DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜN SİMGESİ

"Ateşten Gömlek" romanının asıl kahramanı ve anlatıcısı Peyami'dir. Peyami karakteri, savaş devam ederken her iki bacağını da kaybetmiş ve kafasında hala çıkarılamayan mermi çekirdeği bulunan ve onunla yaşayan gazi askerdir. Kendisini başlangıçta silik ve cansız bir Hariciye memuru olarak tanımlar (Edib, 1923).

Roman, Peyami'nin Cebeci Hastanesi'ndeki yatağında anılarını hatırlamasıyla başlar. Hastane odasından dışarıya baktığında uzanan sarı toprak yığınlarını ve kızıl bir gökyüzünü görür. Peyami karakterinin kafasında ki mermi çekirdeğini çıkarmak için doktorlar uzun bir ameliyat yapacaklardır, ancak bu bekleme sürecinde Peyami, Millî Mücadele içerisine nasıl bulunduğunu, bulunmasından sonra başından geçen olayları ve Ayşe ile İhsan karakterleri arasındaki ilişkiyi anlatır. Peyami'nin anlatıcılığı, romanın olay örgüsünün temelini oluşturur ve okuyucuya İhsan ve Ayşe'nin hikâyesini aktarır. Aynı zamanda Peyami'nin kendi deneyimleri ve düşünceleri, romanın içerisine entegre edilir. Peyami'nin savaşta yaşadığı tramva ve bedensel engeller, onun bakış açısını şekillendirir ve olaylara farklı bir perspektiften yaklaşmasını sağlar.

Romanın başında ve sonunda gördüğümüz Peyami karakteri, fikirsel ve zihinsel olarak büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Başlangıçta "silik ve cansız bir hariciye memuru" olarak tanımlanan Peyami, Ayşe'ye duyduğu hisler nedeniyle sürekli bir değişim ve gelişim içine girmiştir. Roman boyunca, Ayşe'nin etkisi altında kalarak onun götürdüğü yola doğru ilerlemektedir.

Peyami, başlangıçta ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılardan habersiz ve kayıtsız bir kişi olarak tasvir edilir. Ailesinin maddi durumu iyi olduğu ve şehirde büyüdüğü için ülkenin sorunlarına yabancıdır. Ancak Ayşe ile evlenmekten ve sorumluluk almak zorunda kalmaktan kaçınmak için Avrupa'ya kaçar.

Peyami, başlangıçta psikolojik ve ruhsal olarak olgunluğa ulaşmamış biridir. Olaylara duyarsız ve milli bilinçten yoksun bir şekilde yaşamaktadır. Ancak İhsan, Cemal ve Ayşe gibi "örnek insanlar" hayatına dâhil olduğunda, unuttuğu veya hatırlamaya ihtiyaç duymadığı milli değerlerini yeniden hatırlamaya başlar.

Ayşe'ye duyduğu sevgi, Peyami karakterinin bilinçlenmesine ve Milli Mücadele içerisine katılmasına yardımcı olur. Ayşe'nin gözünde silik bir kâtip olmaktan çıkıp, erdemli bir asker olarak hatırlanmak ve onun gözüne girmek için savaşa katılmayı arzular.

Peyami'nin bu değişimi ve Ayşe'ye olan sevgisi, romanın temel dinamiğini oluşturur. Ayşe'nin etkisiyle Peyami, vatanseverlik duygularını canlandırır, milli değerlerini hatırlar ve kişisel dönüşümünü tamamlar. Bu süreçte Peyami'nin karakteri, romanın ilerleyen bölümlerinde daha cesur, kararlı ve aktif bir şekilde hareket etmeye başlar.

Romanda ki diğer bölümlerde Peyami, İhsan, Cemal ve Ayşe üçlüsüyle ve Anadolu'da yaşanan zorlu süreçle etkileşime girerek Mücadele için gönülden yardımcı ve öncü olmaya başlar. Fakat bu destek, Ayşe karakterine duyduğu hislerden vazgeçtiği anlamına gelmez. Peyami için Ayşe, vatanın sembolü haline gelmiştir ve romanda bölümler ilerledikçe bu iki sevgi beraber bir şekilde hareket etmektedir. Peyami roman ilerledikçe dönüşüm geçirmiştir. İlk başlarda silik ve kayıtsız bir hariciye memuru olarak tasvir edilen Peyami, olaylar ve diğer karakterlerin etkisiyle milli bilinç kazanır ve vatanseverliği benimser. Ayşe'ye olan sevgisi, onun milli kimlik inşasında önemli bir rol oynar ve bu sevgi, vatan müdafaasına aktif olarak katılmasını sağlar (Demir, 2013).

Romanın sonunda, Peyami kişilik olarak büyük bir değişim geçirmiş ve vatan için aktif bir şekilde savaşarak "Ateşten Gömlek" giymiştir.

İki bacağı kaybetmesine rağmen, Peyami milli kimlik inşasını tamamlamıştır. Bu süreçte, Ayşe'ye duyduğu sevgiyle vatan sevgisi iç içe geçmiştir ve her ikisi de onun karakter gelişimini şekillendiren önemli unsurlardır.

Peyami'nin kişisel dönüşümü ve milli kimlik inşası, romandaki temel temalar arasında yer alır. Roman, Peyami'nin bu dönüşümünü ve vatanseverliğini vurgulayarak, bireyin vatan ve millet sevgisiyle birleşerek milli mücadeleye katılmasını anlatır

1.4 MİLLÎ MÜCADELE'YE KARŞI OLANLAR

Romanda Peyami'nin annesi olan Salime Hanım, karşıt güç olarak tasvir edilir. Salime Hanım, kendi benliğinden habersizdir ve İzmirli varlıklı bir ailenin İstanbul doğup yetişmiş kadın karakter olarak ifade edilir. Romanın içinde, Salime Hanım'ın Batı kültürüne olan hayranlığı ve Batılı yaşam tarzını benimsemesi eleştirilir. Bu karakter, romanın temel çatışmalarından birini oluşturarak millî değerlerle Batı etkileri arasındaki çekişmeyi yansıtır (Edib, 1923).

Salime Hanım, bir İngiliz dostu olarak tasvir edilir ve oğlu Peyami'nin Millî Mücadele için mücadele vermesinden dolayı onu evlatlıktan çıkaracak kadar etkilenmiş karakterdir. Romanda yer alan Salime Hanım karakteri, Millî Mücadele yanlısı olan Ayşe, İhsan, Cemal ve Peyami gibi kişilerin karşısında yer alırken, aynı zamanda Millî Mücadeleye karşı olan İngiliz muhabiri Mister Cook'a destek verip yanında yer almaktadır. Salime Hanım, Mister Cook'a hitaben, İzmir işgalinin aralarında yarattığı olumsuz etkiyi anlatarak artık İttihatçı olmadığını, herkesin İngiliz dostu olduğunu ve af talep edilmesi gerektiğini ifade eder. Salime Hanım'ın bu tutumu, kendi çıkarları ve lüks yaşamını sürdürebilme isteğiyle birleşir.

Muhabir Cook karakteri ise romanın bir farklı karşıt güçlü kahramanlarından biridir. Türkü küçük gören ve Türk milletinin Çanakkale cephesinde yaptığı mücadeleyi bir savaştan öte yok etme gibi nitelendiren Mister Cook, İngilizlerden özür dilenmesinin zorunluluğunu belirtir. Bu şekilde Salime Hanım'ın desteklediği fikirleri benimseyen Mister Cook, Türk milletine yönelik aşağılayıcı bir tavır sergiler. Onun görüşleri, romanın millî bilinçle mücadele eden karakterlerine ve Türk milletinin özgürlük mücadelesine karşı duran bir düşünce sistemini temsil eder.

Eserde Salime Hanım ve Mister Cook, Ayşe ile sürekli çatışma halindedir ve onun varlığından rahatsız olurlar çünkü Ayşe'yi her gördüklerinde Anadolu'daki Millî Mücadele'yi ve hırsı hatırlarlar. Başlangıçta Millî Mücadeleye destek veren gibi duran fakat daha sonra çıkarlarının etkisine kapılan Mehmet Çavuş ise İhsan'a ihanet ederek Millî Mücadele'nin önemli bir figürünün zıttı bir durumda yer alır. Mehmet Çavuş karakteride, Peyami de olan değişimi geçirir, ancak Peyami karakterinin değişim süreci iyi yönde iken Mehmet Çavuş karakterinin ise değişim süreci olumsuz bir yönde gerçekleşir.

Sonuca gelirsek, Salime Hanım ve Mehmet Çavuş karakterleri kendi kişisel çıkarlarını vatan bağımsızlığının çıkarları yerine tercih ederek vatan, bayrak ve halka ihanet etmişlerdir. İngiliz muhabiri Mister Cook karakteri ise kendi ülkesine destek çıkmaya devam ederek Millî Kurtuluş Mücadelesine karşı taraflı olduğunu sergilemiştir. Bu karakterler, romanın millî bilinçle mücadele eden ve vatanseverlik değerlerini benimseyen diğer karakterlerine karşıt güçler olarak işlenir.

1.5 GELECEK (YENİ) HAYAT

Romanda Peyami karakteri üstünden yaratılan "gelecek hayat" kavramı, eski hayatıyla karşılaştırılarak idealize edilen ve uğruna mücadele edilen bir hayatı ifade etmektedir. Romanın anlatıcısı olan Peyami, Cemal'i sevmesiyle birlikte eski hayatına veda ettiğini düşünür. Ona göre, eski hayatı cansız ve anlamsızdır ve uyku gibi geçici bir rüya gibi gelir. Peyami, Cemal öncesi hayatını önemsiz görür ve onunla birlikte yeni bir hayata adım atar. Bu şekilde, Peyami'nin kendi deneyimi üzerinden yeni hayat kavramı oluşturulur. Sultanahmet Mitingi, yeni hayatın bir parçası olarak önemli bir role sahiptir ve Türkiye'nin neredeyse bir manifestosu niteliğindedir. Romanın içinde Sultanahmet mitingi'ne dair bölümde Türkiye adına bahsedilir. Bu miting, 23 Mayıs 1919'da İstanbul'un işgali üzerine düzenlenmiştir ve konuşmacılardan biri de Ateşten Gömlek romanının yazarı olan Halide Edib Adıvar'dır.

Halide Edib'in konuşmasında, gelecekte devletleri tabii haklarından mahrum bırakanların mahkûm edileceği ve bu mahkemenin bugünkü aleyhimize olan devletlerin bireylerinden oluşacağı ifade edilir. İçimizde her bireyin ezeli bir hak duygusu bulunduğu ve milletleri oluşturanın da bireyler olduğu vurgulanır. Hükûmetler düşman olarak görülürken, milletler ise dost olarak kabul edilir. Haklı isyan gücümüzün kalbimizde olduğu belirtilir. Milletlerin haklarının kazanılacağı günün uzak olmadığına inanılır. Bu gün geldiğinde bayrakların alınması ve bu uğurda canlarını veren kardeşlerin ziyaret edilmesi çağrısı yapılır (Foto. 1).

Fotoğraf 1. Sultanahmet Mitinginde Halide Edib.

Aynı ifadeler, Sultanahmet'te yapılan mitingi'n anlatıldığı bölümde Peyami karakteri sayesinde tekrardan ifade edilir: "‘Milletler dostumuz, hükûmetler düşmanımız’ olmuştu." Halide Edib Adıvar'ın katıldığı Sultanahmet mitingi'ni coşkulu bir şekilde seyirci gözüyle anlattığı ifade edilebilir. Dolayısıyla, romanın içinde Sultanahmet mitingi'nin yankılarına rastlamak mümkündür ve bu miting yeni hayatın önemli bir parçasını oluşturur (Edib, 1923).

Sultanahmet Mitingi, farklı statülere sahip bireylerin bir araya gelerek toplumun her katmanını kapsayan bir şekilde gerçekleştiği bir eylemdir. İstanbul'un çeşitli kesimlerinden insanlar mitingde katılmıştır. Hamallar, aydınlar, işçiler, kadınlar gibi farklı sosyal gruplar mitingde bulunmuştur. Bu şekilde Türkiye'yi meydana getiren unsurların eyleme dâhil olduğu görülür. Miting, yeni rejimin habercisi olarak nitelendirilebilir.

Mitingdeki katılımcılar detaylı bir şekilde tasvir edilir. İhtiyarlar, garip setreler içinde, gözlüklerinin altından yaşlar akıtarak somurtkan ve sessiz bir şekilde görünürler. İpekli çarşafklar içindeki nineler ve sarı kırmızılı basma entarili kadınlar da mitingde katılanlar arasındadır.

Her bir katılımcının önü ve arkası görünmez ve hepsi bir araya gelmiştir. Hamallar, genç münevverler, Karagümrüklü işçiler, İstanbullu kadınlar ve yüksek ökçeli süs kadınları omuz omuza gelmiştir. Herkes titizlikle giyinmiş ve tıraş olmuştur. Topluluk sessizdir ve başları önlerindedir. Dipten bir ince sesi, tüm insan denizinin yüzeyini titretir.

Gelecek hayat bireyler tarafında incelendiğinde, Ayşe karakteri büyük bir temsilcidir. Temsilci kabul edilen Ayşe, yeni hayatın sembol kişisidir ve uğruna savaşılan, hayatı onurlandıran ve özlemle idealize edilen değerlerin taşıyıcısı ihtilâl ordusudur. İzmir'deki işgal sonrasında ailesini kaybeder. İstanbul'a gelmesiyle de beraber İhsan ve Peyami karakterlerinin üstündeki ateşten gömleği tutuşturur. Ayşe, değişmek istediği bir kadın kahramandır ve Peyami'nin Anadolu'ya geçmek için mücadele ettiği kadındır. Cemal karakterinin boyun eğdiği, iradesini teslim ettiği kardeşidir. İhsan karakteri için ölümü göze aldığı ve milli meseleyi bile bırakacak yaratıktır. Ayşe, Anadolu'nun kurtulması için savaşan askerlerin annesi, kız kardeşi ve hemşiresidir (Edib, 1923).

Bu şekilde, Sultanahmet Mitingi ve Ayşe'nin hikâyesi, yeni hayatın oluşumunda ve mücadelesinde önemli bir role sahiptir. Ayşe karakterinin İstanbul'a varmasıyla beraber, Peyami tarafından "İzmir geliyor" şeklinde yorumlanır. Bu ifade, kadının edilgin ve erkeğin etkin bir unsur olarak milliyetçi bir eril söylemle özdeşleştirildiğini göstermektedir. Ayşe karakterinin işgalden kurtarılması gereken İzmir ile bağlanması, pasif bir rol olarak gösterilmesine rağmen, cephede hemşirelik yapan Türk kadını tipini temsil etmektedir. Ayşe, sadece kurtarılmak için bekleyen bir sabit rolle sınırlı olamaz, aynı zamanda demirin ve ateşin adamı olmaktan bahseder. Romanda Anadolu ile ilişkilendirilen bir başka karakter Kezban'dır. Ayşe karakteri ile benzer noktaları, Batı uzantılı güçlerin yaptığı işgaller sonucunda sevdiklerini kaybetmeleri ve İhsan karakterine duydukları ilgidir. Her iki karakterde mücadele etmeye hazırdır ve halka özdeşleştirilirler. Romanda geçen bir alıntıda, Kezban'ın Ayşe'ye olan benzerliğiyle ilgili olarak, "Bu, Anadolu'nun gözleridir" ifadesi kullanılır. Romanda ara ara Atatürk'e göndermeler bulunmaktadır. Ayşe karakterinin Peyami için yazdığı mektupta, Anadolu'daki Paşa deyiimi ile kahraman olarak Atatürk'e göndermede bulunulur. Ayşe, Zeyneb ile konuşurken, İstanbul'un kurtarılması için Anadolu'daki Paşa'nın geleceğini söyler ve belki de bunun gerçekleşebileceğini dile getirir. Bu göndermeler, romanda milli mücadele ve bağımsızlık hareketiyle ilişkilendirilen Atatürk'ün önemine ve rolüne işaret etmektedir.

Roman, bu tarihi döneme ve mücadeleye saygı gösterirken, karakterler aracılığıyla bu döneme olan inanç ve umudu yansıtmaktadır. Anadolu ordusu, yeni hayatın etkin unsurlarından biri olarak ön plana çıkarılır. Halkın gücünden beslenen bir ihtilal ordusu olarak nitelendirilir. Romanda şu ifadeye yer verilir: "İhtilâl ordusunun sahneye çıkmasıyla birlikte, gerçeklik sanki bir koza içerisinde çıkan kelebeği görür gibi, daha hareketli ve halk odaklı olan eski Türk Ordusu'nun simasını taşıyan bir güce tanıklık ediyorum." Bu ifadeyle Anadolu ordusunun güçlü ve halka dayalı bir yapıya sahip olduğu vurgulanır. Kurtuluş ordusu ve içinde barındırıp oluşturan Anadolu halkı, meşe odunu benzetmesi üstünden tanımlanarak yüceltilir.

Anadolu ordusu, meşe odununun sertliği, dayanıklılığı ve bükülmez özellikleriyle benzetilir. Bu benzetme, ordunun dirençli ve yenilmez bir güce sahip olduğunu vurgular. Anadolu halkının da meşe gibi sağlam, kararlı ve dirençli olduğu ima edilir. Bu metaforlar aracılığıyla romanda Anadolu ordusu ve halkı, yeni hayatın inşasında önemli bir role sahip olan güçlü ve kararlı unsurlar olarak tasvir edilir. Dayanıklılık, sıkı dokulu yapı ve eğilmezlik, Anadolu ordusunun ve halkının mücadele azmini ve kararlılığını yansıtan sembollerdir

Ateşten Gömlek romanında, Peyami ile İhsan karakterlerindeki bir diyalog aracılığıyla halk arasında ki kopukluğa destekler nitelikte. Zeytinyağı-su benzetmesi kullanılarak halk ile aydın kesimi arasındaki ayrım ve bütünleşmenin önemi vurgulanır. Sadece düşmanın yenilmesiyle kurtuluşun sağlanamayacağı, halk ve aydın kesiminin bir araya gelmesi gerektiği belirtilir. Bu bütünleşme görevi ise orduya verilir. Diyalogda İhsan, Anadolu'ya gelen düşmanın sadece yenilmesiyle ülkenin korunamayacağını ifade eder. Halkla aydın kesimi bir araya getirmenin önemini vurgular ve şu şekilde konuşur: "Onlar, düşmanlarımız, kendi memleketlerine sahip oldukları gibi biz de sahip olmalıyız. Şimdiye kadar zeytinyağıyla su gibi duran bu halkla biz kaynaşmalıyız. Göreceksin Peyami, bu halkı kendi memleketine sahip edecek yine bizim yaratacağımız ordu olacak." Bu sözlerle halk ile aydın kesimi birleştirmenin önemine vurgu yapılır ve bu görevin orduya düştüğü ifade edilir. Bu diyalog ile hem imparatorluktan devlete geçişini hem de Millî Mücadele'nin amacını anlamamızı sağlar.

Halk ve aydın kesimi arasındaki kopukluk, ulusal kurtuluş hareketinin başarısını tehlikeye sokabilir. Bu nedenle, halkın sahiplenmesi ve bütünleşmesi için orduya büyük bir misyon yüklenir. Anadolu ordusu, sadece düşmanı yenmekle kalmayıp, halkı kendi memleketlerine sahip ederek ulusal bağımsızlığı sağlama görevini üstlenir. Romanda, orduyla temellenen ifade ve düşüncelerle Atatürk'ün hedefleri arasında bir bağ bulunmaktadır. Atatürk'ün başarı amacı, Türk milleti ve devletine Misak-ı Millî ile belirlenen sınırlara sahip bir vatan kazandırmaktı. Hedef sadece halkın kendi iradesiyle gerçekleştirilebilirdi. Romanın içerisinde, yeni hayat kavramı öncelikle Peyami'nin söyleminde ortaya çıkar. Sultanahmet'te "Yeni Türkiye" fikri da gelecekle uyumlu bir şekilde kullanılmaktadır. İzmir'in işgali ve onunla beraber İstanbul'daki işgal, Ayşe'nin durumu gibi olaylar, gelecek hayatı ve bu uğurda verilen mücadeleyi ön plana çıkarır.

Bu kontekste göre, yeni hayatın tasavvuru öncelikle İstanbul'da ortaya çıkmış olsa da, yeni hayata geçişin mücadelesi Anadolu'da, Anadolu ordusunun önderliğinde gerçekleşecektir. Roman, bu mücadelenin önemini vurgulayarak, yeni hayatın inşasında orduya büyük bir rol biçer. Mustafa Kemal'in kurtuluş hareketiyle paralellik gösteren bu söylemler, yeni Türkiye'nin oluşumu için milletin iradesiyle gerçekleştirilecek mücadelenin gerekliliğini yansıtmaktadır (Edib, 1923).

1.6 ESKİ (GEÇMİŞ) HAYAT

Romanda, "eski" kavramı, bir anlamda varoluş mücadelesinin meşrulaştırılmasını temsil etmektedir. Bu kavram, yeni hayatın gerekliliğini vurgulamak için kullanılır. Roman, "biz-onlar" karşıtlığı üzerinden çeşitli karşıtlıklardan faydalanarak Milli Mücadele'nin diğer repertuarını şekillendirir. Bu karşıtlıklar, hikâyenin içinde yer alan karakterler ve olaylar aracılığıyla toplumun mevcut durumunu, mücadelenin haklılığını ve yeni bir hayatın gerekliliğini vurgular (Erol, 1999:110).

İstanbul Hükûmeti, Halife, Gayrimüslimler ve Salime Hanım gibi unsurlar eski hayatın kişilerini oluşturur. Gayrimüslimler, roman içinde farklı şekilde repertuarlar kullanılarak ötekileştirilir ve öldürme eylemini gerçekleştiren taraflar olarak tasvir edilir. Türk milleti ve ona bağlı vatandaşların bu olaylardan etkilenen ve yaşamlarına son verilenler olarak belirtilir.

Bu anlatı stratejisi, romanın Millî Mücadele'nin meşruiyetini ve Türk milletinin varoluş mücadelesini vurgulamasını sağlar. Eski hayatın özneleri olarak gösterilen unsurlar, Türk milletinin mücadelesinin haklılığını ve yeni hayatın gerekliliğini desteklemek amacıyla olumsuz bir şekilde tasvir edilir. Bu şekilde, romanın anlatısı, Türk milletinin milli kahramanlık ve direniş ruhunu vurgulamak için bu ikiliklerden yararlanır. Peyami'nin annesi, eski hayatın özne pozisyonlarından birini temsil eden karakterlerden biridir. İzmir doğumlu çok varlıklı bir ailenin İstanbul'da yaşamını sürdürmüş kızı olarak tanıtılır ve ortalama üstü yaşam standartlarına sahiptir (Edib, 1923).

Peyami'nin ifadesine göre "yaşlı, alafranga, zeki bir Şişli hanımı" olarak tanıtılan karakter, Ayşe'nin öncülük edeceği kanlı maceraya karşı çıkmaktadır. Ona göre, bu mücadele sadece bir maceradan ibarettir ve ihtiyarlık döneminde sessiz bir yaşam sürmeyi tercih etmektedir. Romanın sayfalarında, karakterin reddedişini şu şekilde ifade eder: "Hiçbir şeye taraf olmadığını, evinde ve kişisel hayatında sessizlik istediğini" belirtirken, Ayşe'nin serüvenine karşı çıkmıştır. Bu yaşlı, alafranga ve zeki Şişli hanımı, kendi sakin dünyasında var olmayı tercih eden bir karakter olarak betimlenir (Edib, 1923).

Peyami'nin annesi, romanın diğer tarafında konumlandırılarak Millî Mücadele'ye katılmama düşüncesiyle ilişkilendirilir. Ayşe karakterinin Peyami için gönderdiği mektupta bu durum açıkça ifade edilir. Ayşe, "Halam, darılma ama bizim Padişah'a benziyor. İngiliz'e uşak olmayan herkesten vazgeçmiştir." şeklinde ifade eder. Bu cümlede Ayşe, annesinin farklı bir düşünceye sahip olduğunu belirtirken, onu ötekileştirmek amacı taşımadığını dile getirir. Annenin milliyetçilik ve bağımsızlık düşüncesine karşı olması, Ayşe tarafından aktarılan bir bilgidir ve bu düşüncenin ayrışmaya yol açtığı anlaşılır.

Yazar, romanın diğer tarafında konumlandığı Ayşe'nin ağzından padişaha benzeterak Salime Hanım'ın karakter özelliklerini vurgular. Peyami'nin annesi, geçmiş hayatın tıpsel pozisyonlarını temsil eden bir figürdür. Osman Gündüz (2007: 143) tarafından ifade edildiği üzere, Peyami'nin annesi gibi karakterler ulusal değerlerden uzak, toplumun doğrudan soyutlanmış ve çıkarlarını takip eden bireyler olarak betimlenir. Roman içinde Salime Hanım, lüks yaşam tarzını benimseyen ve İttihatçılara karşı düşmanlık besleyen bir karakter olarak tasvir edilir.

Ona göre kurtuluşun sırrı, medeni devletlerin merhametiyle elde edilebilir:" Öncelikle, sizi incitmek gibi bir niyetim olmadığını belirtmek isterim. Ancak memleketin bu duruma gelmesinde

sizin beyleriniz ve pašalarımızın önemli bir rolü olduğu açıktır. Bugün, felaketten kurtulabilmek için medeni ülkelerin ilgisini ve merhametini çekmek gerekmektedir. Bu, memleketin toparlanması ve ilerlemesi için kaçınılmaz bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır." (Yılmaz, 2009: 134). Bu nedenle, Peyami'nin annesi eski hayatın öteki tarafında yer alan bir karakter olarak karşımıza çıkar.

İstanbul Hükümeti, Ateşten Gömlek romanında eski hayatın özne pozisyonlarından birini oluşturur. Roman boyunca İstanbul Hükümeti, İngiliz yanlısı bir şekilde tasvir edilir. Bu durumda İstanbul Hükümeti, varoluş mücadelesinin öteki tarafında yer alan bir diğer taraftır. İngilizlerle yaptığı iş birliği, onun ötekileştirilmesinin temel nedenidir.

Örneğin, romanın bir bölümünde şu ifade yer alır: " Ayşe Hanım'ın ifadesine göre, Hükümet halkın korktuğu Mister Cook' a ödediği iki bin lira, sadece olumsuz yazılar yazmaması için yapılan bir susturma bedelidir."(İlhan, 2012: 256). Ayrıca, İngilizlerin etkisi altında hareket eden Halifelik makamının da İstanbul Hükümeti ile ilişkilendirildiği ve gücünü İngilizlerden aldığı bilgisi verilir. Bu şekilde, desteği itilaf devletinden alan İstanbul hükümetiyle desteği halktan alan birlikler arasında bir kutuplaştırma yapıldığı belirtilir (Tablo 1).

	AÇIKLAYICI REPERTUVARLAR	
	<i>Yeni Hayat</i>	<i>Eski Hayat</i>
KAPSAM	Uğruna mücadele edilmesi, can verilmesi	Yeni hayatın neden gerekli olduğunu göz önüne serilmesi
ÖZNE POZİSYONLARI	<ul style="list-style-type: none"> • Peyami³ • Ayşe⁴ • İhsan⁵ • Cemal⁶ • Kezban • Anadolu Ordusu 	<ul style="list-style-type: none"> • Peyami'nin annesi • Salime Hanım • Gayrimüslimler • İngilizler • Yunanlılar • Ermeniler • İstanbul Hükümeti • Halife Kuvvetleri

Tablo 1. Açıklayıcı Repertuvarlar

Özet olarak, bu çalışmanın bu bölümünde işgal altındaki İstanbul'u temsil eden ve Peyami'nin ifadelerinden anladığımız "eski hayat" kavramı üzerinde durulmuştur. Eski hayatın, yeni hayatın inşa edildiği ve meşruiyetini sağlayan ikna edici kalıplarla dolu bir aşama olduğu kabul edilebilir. Bu durumda, Peyami'nin annesi, Mücadele'ye katılmama fikrini söyleyerek bağımsızlığın itilaf devletlerin merhametine bağlı olduğunu savunan bir fikri ortaya koyar. Bununla beraber, Azınlıklar olarak tanımlanan ve öldürme eylemlerini gerçekleştiren kişiler, Halifelik makamı ve İstanbul Hükümeti gibi unsurlar, eski hayatta var olan özne konumunda yer alır. Bu durumda, kutuplaştırma yapılırken, farklı taraflar arasında gerilim ve çatışmalar mevcuttur. Böylelikle, varoluşun meşruiyeti daha da güçlendirilir ve yeni düzene neden bu kadar ihtiyaç duyulduğu açık bir şekilde ortaya konur (Doğan, 2011:164).

SONUÇ

Halide Edib Adıvar, Türk edebiyatının önemli bir ismi olmakla birlikte, aynı zamanda bir yazar ve eğitimciydi. Kendisi, İmparatorluğu'nun yok oluşuna ve Cumhuriyet'in kurulmasına tanıklık etmiş bir aydıındı ve bu süreçlerin etkilerini eserlerinde yansıtmıştı. Ateşten Gömlek, Halide Edib'in en ünlü romanlarından biridir. Roman, Millî Mücadele döneminde geçmektedir ve Türk toplumunun milli kimlik oluşum sürecinde önemli bir yere sahiptir. Romanın kahramanları, farklı karakterler ve görüşlere sahip olsalar da, hepsi Türk milli kimliğinin oluşumuna hizmet etmektedirler.

Romanın kahramanlarından Ayşe, ideal bir Türk kadınının özelliklerini taşımaktadır. Ayşe, millî şuura sahip, vatansever, cesur ve idealist bir kadındır. Diğer kahramanlardan İhsan ise Batı kültürünü kendi kültürüyle sentezlemeye çalışan, milli değerlerine sahip çıkan ve öz değerlerine yabancılaşmayan bir karakterdir. Romanın diğer kahramanları arasında Millî Mücadele'ye karşı çıkan Mehmet Çavuş, Salime Hanım ve Mister Cook gibi olumsuz karakterler de bulunmaktadır (Doğan, 2011:165). Bu karakterler, milli kimlik oluşumunda karşılaşılan zorlukları ve tehditleri temsil etmektedirler. Halide Edib Adıvar, eserlerinde Türk toplumunun milli kimlik oluşum sürecine katkıda bulunmayı amaçlamıştır.

Romanlarında, milli kimliğin oluşumunda önemli rol oynayan erdemleri ve değerleri öne çıkarmıştır. Roman kahramanları, topluma örnek olabilecek karakterlerdir ve milli şuuru kazanmaya çalışan nesillere ilham vermektedir. Okuyanın kendini koruması için meşru müdafaa hakkının olduğu söylenebilir. Bu farklılıkların nedeni olarak milliyetçilik ideolojisi öne çıkarılmaktadır. Metinde özellikle, milliyetçilik söylemi zemininde konumlanan kişi ya da grupların Millî Mücadelede taraf olup olmadığına dikkat çekilmektedir. Bu düşünce sistematığı, Peyami Safa'nın Ateşten Gömlek romanında da görülmektedir. Metinde, Ateşten Gömlek romanının cumhuriyet felsefesi ve Mustafa Kemal'in fikirleri ile uyumlu olduğu ifade edilmektedir. Bu romanda, Anadolu ordusunun varoluş mücadelesini ve ulusun oluşumunun gerçekleştireceği fikri ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda, halk ile aydın kesim arasındaki kopukluğun sona erdirileceği vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak, Ateşten Gömlek romanının dilindeki kanıt gösterme işlevi kullanılarak, paragrafın içerisinde gömülü ideolojik ve tarihi arka planın gün yüzüne konabileceği belirtilmektedir. Bu arka planda milliyetçilik ideolojisi ve cumhuriyet felsefesi gibi kavramların etkisi bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aktan, N. (2016). Halide Edib'in Ateşten Gömlek romanında milliyetçilik ve kadın hareketi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 56(1), 273-286.
- Arslan, N. (2006). Türk romanında milliyetçilik sorunu: Halide Edib'in Ateşten Gömlek romanı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 91-106.
- Atik, F. (2012). Halide Edib'in Ateşten Gömlek romanında kadın figürleri ve kadın kimliği. *Turkish Studies*, 7(8), 23-38.
- Berktaş, H. (1993). Türk edebiyatında milliyetçilik, kadınlar ve Halide Edib. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Çelebi, A. (2005). Halide Edib'in Ateşten Gömlek romanının milliyetçilik anlayışı açısından değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 95-105.
- Çelik, G. (2011). Halide Edib Adıvar'ın Ateşten Gömlek romanında ulusal kimlik ve milliyetçilik. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Demir, S. (2013). Halide Edib'in Ateşten Gömlek romanında kadın kimliği ve milliyetçilik. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 235-249.
- Doğan, A. (2011). Halide Edib'in Ateşten Gömlek romanında milliyetçilik ve toplum mühendisliği. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 9(18), 161-182.
- Edib, H. (1923). Ateşten gömlek. İstanbul: İkdam Matbaası.
- Erol, F. (1999). Türk edebiyatında kadın sorunu ve Halide Edib'in Ateşten Gömlek romanı. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 17, 105-119.
- İleri, B. (2003). Halide Edib'in Ateşten Gömlek romanında milliyetçilik ve toplum mühendisliği. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İlhan, D. (2012). Ateşten Gömlek'in ulusal bellekteki yeri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 11(2), 257-271.
- Karakuş, N. (2007). Halide Edib'in Ateşten Gömlek romanında milliyetçilik kavramının işlenişi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), 83-99.
- Osman G. (2007). Halide Edib Adıvar'ın Ateşten Gömlek romanında kadının toplumsal rolü. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(2), 136-170.
- Uçar, E. (2008). Halide Edib'in Ateşten Gömlek romanında kadın kimliği ve milliyetçilik. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yıldız, S. (2009). Halide Edib'in Ateşten Gömlek romanında milliyetçilik anlayışı. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(2), 111-128.
- Yılmaz, A. (2009). Halide Edib'in Ateşten Gömlek romanında milliyetçilik ve özgürlük. *Türk Düşüncesi*, 21(39), 131-149.